

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ

İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

Journal of the Faculty of Divinity of Çukurova University

Cilt / Volume: 22 • Sayı / Issue: 2 • Aralık / December 2022 • 291-307

e-ISSN: 2564-6427 • DOI: 10.30627/cuilah.1179734

AİLE BİRLİĞİNİN TEMSİLİ BAĞLAMINDA KAVVÂMLIK SIFATININ TÜRK AİLE HUKUKUNA YANSIMASI

*Reflection of The "Qawwam" Attribute to Turkish Family Law in The Context of
Representation of Family Unity*

Vildan SALİ DUMAN

Dr., Av., Bursa Barosu, Türkiye
Dr., Atty., Bursa Bar Association, Turkey

vildansaliduman@hotmail.com <https://orcid.org/0000-0002-2930-218X>

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/ Received: 24.09.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 20.12.2022

Yayın Tarihi/Published: 30.12.2022

Bu çalışma, 27-28 Ekim 2018 tarihlerinde, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nce hazırlanan IV. İslam Hukuku Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu'nda sözlü olarak sunumu yapılan ve basımı olmayan "Kavvâm Sifatının Türk Hukukundaki İzleri" adlı tebliğin içeriğinin geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek hazırlanmış hâlidir.

İntihal Taraması/Plagiarism Detection: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi/This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Vildan Sali Duman)

Telif/Copyright: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi/Published by Çukurova University Faculty of Divinity, 01380, Adana, Turkey. Tüm Hakları saklıdır / All rights reserved.

AİLE BİRLİĞİNİN TEMSİLİ BAĞLAMINDA KAVVÂMLIK SIFATININ TÜRK AİLE HUKUKUNA YANSIMASI

Reflection of The "Qawwam" Attribute to Turkish Family Law in The Context of Representation of Family Unity

Öz

Aile birliğinin kurulmasını sağlayan kadın ve erkeğin, bu birliği müreffeh bir şekilde devam ettirebilmesi için belirli kurallar çerçevesinde hareket etmesi öngörülmektedir. Nisâ sûresi 34. âyette tanımlandığı şekliyle erkeklerin kadınlardan bazı konularda üstün olması ve ailenin nafakasını temin etme yükümlülüğünden dolayı, ailede erkeğin kadın üzerinde kavvâm olması genel kabul görünürken, farklı bakış açıları da bulunmaktadır. İslâm aile hukukunda erkeğin 'kavvâm' olması, eski Türk aile hukukunda 'aile reisliği' ile karşılığını bulurken, yeni Türk Medenî Kanunu ile yerini 'ev başkanlığı'na bırakmıştır. Bu değişimin gerekçesini kadın-erkek eşitliğinin sağlanması düşüncesi oluşturmaktadır. Anayasa'nın 10. maddesinde sayılan farklılıklara göre, kadın ve erkek arasındaki mutlak eşitlik, ayırım yapılmamasını gerektirirken, İslâm hukukunda kadın ve erkeğin yaratılış ve kabiliyetlerdeki farklılıklarına dayanarak adalet esasına dayalı hükümler konmaktadır. Türk aile hukukundaki bu düzenleme ile pek çok hükümde kadın, erkekle aynı hak ve sorumluluğa sahip olmaktadır. Bu durum ise aile birliğinin temsilinde problem çıkması halinde çözümü zorlaştıran durumlara sebep olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslâm Hukuku, Kavvâmlık, Aile Reisliği, Kadın ve Erkek, Eşitlik.

Abstract

It is envisaged that the men and women who establish family unity must act within the framework of certain rules to maintain this unity in a prosperous way. As it is defined in the 34th verse of the chapter of Nisa, the fact that men are superior to women in some matters and that men have the obligation to provide alimony is generally accepted, while there are different points of view. While the man's being 'qawwam' in Islamic Family Law was equivalent to 'head of the family' in the old Turkish Family Law, it was replaced by the 'head of the house' with the new Turkish Civil Code. The reason for this change is the idea of ensuring gender equality. According to the differences enumerated in article 10 of the Constitution, absolute equality between men and women requires non-discrimination; in Islamic law, provisions based on justice are made based on the differences in the creation and abilities of men and women. Accordingly, in many provisions, women will have the same rights and responsibilities as men. This situation causes something which complicates the solution in case of problems in the representation of family unity.

Keywords: Islamic Law, Qawwam, Family Presidency, Men and Women, Equality.

GİRİŞ

Kadın ve erkek arasında eşitlik olup olmadığı, geçmişten günümüze kadar tartışılmış, fakat tam anlamıyla nihayete ermemiş bir meseledir. Konu, psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve tarihsel bağlamda ele alındığı gibi, ahlâk ve felsefe çerçevesinde de araştırmalara konu olmuştur. Kadın ve erkeğin eşitliği meselesi, çeşitli hukukî çalışmaların da inceleme konusu olurken, yaklaşımları farklı olan İslâm aile hukuku ve Türk aile hukuku sistemi içinde de tartışılmıştır. Türk aile hukukunda kadın-erkek eşitliği mutlak anlamda eşitlik olarak ele alındığı için, kadın ve erkek arasında ayırım yapılmamasını gerektirmektedir. İslâm aile hukukunda ise adalet ve hakkaniyet çerçevesinde konu ele alınmakta; temel haklarda cinsiyet ayırmaksızın kadın ve erkek eşit görülürken, yaratılış ve yeteneklerdeki farklılıkları da göz ardı edilmemektedir. Dolayısıyla hak ve yükümlülüklerde eşitlik yerine adalet kavramı ön plana çıkmaktadır. Çalışmada, kadın-erkek eşitliğinin bir yansıması olarak İslâm aile hukukunda 'kavvâmlık' ve Türk aile hukukunda yitirilen 'aile reisliği'nin yerini alan 'aile başkanlığı' ile ilgili yaklaşım tarzı ve farklılıklar ortaya konmaya çalışılacaktır.

İslâm hukukunda Nisâ Sûresi 34. âyet ile kavvâmlık yetki ve sorumluluğu kocaya verilmiştir.¹ 'Kavvâm' kavramı bir kimsenin işini görme, yönetme anlamlarına gelmekle birlikte, sadece aile hukukunda karı-koca ilişkilerinde söz konusudur. Toplumun en küçük parçası ve temel taşı olan ailede ortaya çıkabilecek sorunların önüne geçmek ve huzuru temin etmek için aile reisliği kocaya verilmiştir. Bu sebeple burada ontolojik üstünlükten değil; fonksiyonel yetki farklılığından bahsedilebilir.

Allah (c.c.) erkekleri, evin maddî ihtiyaçlarını gidermeleri ve fiziki kuvvet bakımından daha güçlü olmaları sebebiyle aile içinde kavvâm olarak görevlendirmiştir.² Bu durum erkeği kadın karşısında buyurgan, ezici bir güç yapmadığı gibi kadını da köle mesabesinde kılmamaktadır. Aksine, ailede huzurun ve düzenin sağlanması için kadın ve erkeğin yaratılışa bağlı özellikleri ile erkeğin ailede ve sosyal yaşam içindeki ağır ve ciddi sorumlulukları göz önüne alınarak, aile reisliği kocanın sorumluluğuna verilmiş, aile ilişkilerinde kocanın kadına nazaran göreceli bir üstünlüğü olduğu kabul edilmiştir. İslâm hukukunda 'kavvâm' sıfatının tanımı yapılırken, erkeğin kadına üstünlüğü, adalet ve hakkâniyet noktasında temellendirilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla müphem bir kavramın anlaşılması noktasında klasik dönemden günümüze farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır.

Eşitlik ilkesi, 1924 ve 1961 Anayasaları'nda genel bir anlam taşıırken, 1982 Anayasası'nda ek fıkralarla ayrıntılı düzenlemelere yer verilmiş ve kadın-erkek eşitliği esas alınmıştır. "*Kanun Önünde Eşitlik*" başlıklı 10. maddeye göre: "...Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz." Anayasa'nın 90/5 maddesine göre temel hak ve özgürlüklerde, kanunlar ile uluslararası andlaşmalar arasındaki uyumsuzluk olması halinde, uluslararası andlaşmaların esas alınacağı hükme bağlandığı için, 1948 tarihli Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi, 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, kadın-erkek eşitliği ile ilgili en geniş kapsamlı sözleşme olarak kabul edilen 1985 tarihli Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi gibi uluslararası sözleşme ve bildirgelerin ilgili maddeleri de kadın-erkek eşitliğinin uygulanması hususunda yaptırım gücüne sahiptir.

743 sayılı eski Türk Medenî Kanunu 152/1'de "*Koca birliğin reisidir*" hükmüne göre koca, evlilik birliğinin sağlıklı bir şekilde kurulması ve devamı için aile içinde lider olarak seçilmekteydi. Hukukî olmaktan çok sosyal yönü ağır basan aile reisliğinde kocanın hak ve sorumluluklarının yanında, tek başına karar alabileceği haller istisnai olarak düzenlenmişti. Yeni kanunda reisliğinin kaldırılması ile sağlanmaya çalışılan kadın erkek eşitliği ilkesi, aileyi başsız

¹ "Allah'ın, (iki cinse) birbirinden farklı özellik ve lütuflar bahşetmesi ve mallarından harcama yapmaları sebebiyle erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudurlar..."

² *Kur'an Yolu*, (Erişim 10 Haziran 2022), el-Bakara 2/228; en-Nisâ 4/34.

birakmıştır. Kanuna, sözleşmeye veya örf'e göre seçilen ev başkanlığında, kadın veya erkektek biri söz sahibi olabilecektir. Türk hukukunun toplumsal yapısı göz önüne alındığında aile başkanının örf'en belirlenmesinin makul olduğu düşünülmektedir. İslâm hukukunda küçük bir topluluk dahi olsa bir liderin gerekliliğini düzenleyen nasların varlığı,³ ailenin de başsız olamayacağını delilidir. Kadın-erkek eşitliği ile ilgili düzenlemeler kadın hakları açısından olumlu gelişmeler olarak görülse de aslında, aile reisliğinin erkektek alınması ile kadını koruyucu hükümlerden bazıları da kanundan çıkarılmıştır. Kadının da erkek gibi çalışmak, evin geçimini sağlamak, borçları ödemek gibi eşit sorumlulukları doğmuştur.

Çalışmada konu, Türk aile hukuku çerçevesinde 2002'de yürürlüğe girmiş olan 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu temel alınarak incelenecektir. Eski TMK. ile mukayese edilerek, yeni kanunla kabul edilen kadın-erkek eşitliği ilkesi gereği, Türk aile hukukunda erkeğin 'kavvâmlık' sıfatında zaman içinde ortaya çıkan evrilme dikkate alınmaya çalışılacaktır. Çalışmaya esas teşkil eden 'kavvâm' kavramının, Türk aile hukuku içinde evlenme yaşı, ev reisliği, yerleşim yeri, aile konutu, nafaka, evlilik birliğinin temsili, velayet, evlilik birliğinin yönetimi ve giderlere katılma, meslek seçimi ve iş kurma konusunda izin alma, eşler arasında cebrî icra uygulaması, boşanma, evlenen ve boşanan kadının soyadı, miras, mal rejimi vs. konularda belirleyici rol oynadığı görülmektedir.

1. İSLÂM AİLE HUKUKUNDA 'KAVVÂMLIK'

1.1. 'Kavvâm'ın Tanımı ve Delili

'Kavvâm', yöneten, gözeten ve koruyan anlamlarına gelen Arapça bir kelimedir. Erkeğin karısı üzerinde kavvâmlığı ise kocanın eşini eğitmesi, koruması, ailenin işlerinden sorumlu olup ihtiyaçlarını karşılaması ve aile ile ilgili konuları gözetmesi anlamına gelmektedir.⁴ Erkekler evin malî ihtiyaçlarını üstlenmeleri ve fizikî bakımdan nispeten daha güçlü olmaları sebebiyle aile içinde görevlendirilmişlerdir.⁵

'Kavvâm' kelimesi, Nisâ sûresinde iki, Mâide sûresinde bir yerde geçmektedir. Ancak çalışmanın ana konusunu teşkil eden 'kavvâm' kelimesi Nisâ sûresi 34. âyette yer almaktadır:

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ

"Allah'ın kimini kimine üstün kılmasından ötürü ve erkeklerin, mallarından sarf etmelerinden dolayı erkekler kadınlar üzerine hâkimdirler." Bakara sûresi 228. âyette ise 'kavvâm' kelimesi zikredilmemekle beraber erkeğin üstünlüğü belirtilmiştir: "...Kadınların, yükümlülükleri kadar meşru hakları vardır. Yalnız erkeklerin kadınlar üzerinde bir derece farkı vardır..."

1.2. Erkeğin 'Kavvâm' Olmasının Gerekesi

Kur'ân-ı Kerîm erkeğin 'kavvâm' olmasını iki sebebe dayandırmıştır: Birincisi, "Allah'ın kimini kimine üstün kılması" ifadesidir ki burada ifade genel olarak erkeğin kadına üstünlüğü olarak anlaşılabilir da kadın ve erkeğin yaratılış farklılıklarının ve üstünlüklerinin olduğu ve bunun birbirlerine muhtaç olmalarını doğurduğu kastedilmektedir. Zemahşerî (öl. 538/1144) tefsirinde erkeğin dayanıklılık, kararlılık, gayret, ve mukavemet gibi yönlerden kadından üstün olduğunu; "...erkeklerin kadınlar üzerinde bir derece üstün olması..." noktasında ise bu üstünlüğün şeref bakımından değil; mükellefiyet açısından olduğunu belirtmektedir.⁶ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'a (1878-1942) göre ise, erkeklerin peygamberlik, imamlık, devlet

³ Müslim b. Haccâc, *Sahîhu Müslim* (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2011), "Mesâcid", 289; Ebû Dâvûd es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvûd*, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle Nâşirûn, 2013), "Cihâd", 80.

⁴ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab* (Beyrut: Dâru Sadır, t.y), 12/496-503; Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, (İstanbul: Dağarcık Yayınları, 2012), 772; Abdülkerîm Zeydân, *el-Mufasssal -Mezheplere Göre Bütün Yönleriyle Kadın ve Aile Fikhi Ansiklopedisi-* (İstanbul: Asalet Yayınları, 2019), 9/181.

⁵ Yunus Vehbi Yavuz, *Kur'an'da Kadın Hak ve Özgürlüğü* (Mudanya: Feyiz Yayınları, 2011), 110-113.

⁶ Zemahşerî, *el-Keşşâf'an hakâ'iki gavâmizi't-tenzil ve 'uyûni'l-ekâvîl fi vücûhi't-te'vîl*, ed. Murat Sülün, çev. Abdulaziz Hatip vd. (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2017), 2/120; Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, (İstanbul: Eser Neşriyat, ts.), 2/1348-1349.

başkanlığı yapabilmesi, cihadın ve cumanın kendilerine vâcip olması, ezan ve hutbe okumaları, hak ve vazifeler bakımından üstün olmalarına örnek gösterilebilir.

İkincisi ise, “*mallarından kadınlar için harcamaları*” ifadesidir. Bu harcamalardan biri ile nikâh akdi neticesinde kadına ödenmesi gereken para veya mal olan mehîre⁷ işaret edilmektedir. Diğerisi ise aile hukukundan kaynaklanan, kocanın karısının bakım yükümlülüğünü üstlenmesi ve onun için harcamalar yapması yani nafakasını⁸ vermesi olarak anlandırılmıştır.⁹

1.3. Erkeğin ‘Kavvâm’ Olmasının Mâhiyeti

Aile, toplumda en küçük ve en temel topluluktur. Toplulukların en küçüğü iki kişidir. Dolayısıyla iki kişiyi bulunduğu yerde, işlerin yürümesi için mutlaka bir disipline ihtiyaç vardır. Hz. Peygamber (s.a.s.) küçük de olsa bir topluluğun lidere ihtiyacı olduğuna dair şöyle buyurmaktadır:

“Üç kişi yolculuğa çıkarlarsa, aralarından birini başkan seçsinler!”¹⁰, “Dünyanın ücra bir köşesinde de olsa, üç kişinin, içlerinden birini kendilerine emir tayin etmeden yaşamaları doğru olmaz.”¹¹, “Sizden her biriniz birer çobansınız ve her biriniz götüğünüzden sorumlusunuz. Evin erkeği bir çobandır ve aile bireylerinden sorumludur. Kadın kocasının evi içinde bir çobandır ve götüğünden sorumludur.”¹²

İslâmî usûllere uygun olarak kurulan evlilik akdi ile karı-koca ile ilgili kişisel ve ekonomik bazı ortak hak ve yükümlülükler doğmaktadır.¹³ Bunlar, aynı evi paylaşma, çocukların bakım ve terbiyesi ile ilgilenme, karşılıklı iyi ve anlayışlı davranma, sevgi, saygı, şefkat gösterme, sâdik olma, birbirinin cinsel yönlerinden faydalanma olarak sayılabilir. Naslarda kadın ve erkek, yaratılış ve kulluk bağlamında, hak ve yükümlülükler bakımından eşit kabul edilirken; aile ve toplumdaki rollere bağlı olarak, hak ve yükümlülüklerdeki eşitlik yerini adalet ve hakkaniyet ölçüsünde denklige bırakmaktadır. İslâm hukukundaki düzenlemeler, kadının kocasına karşı bağımsız bir birey olduğu gerçeği üzerine temellendirilmiştir. Ancak ailede huzurun ve düzenin sağlanması için hem kadın ve erkeğin fitrî özellikleri, hem de erkeğin aile içindeki ve sosyal hayatındaki ciddî sorumlulukları göz önüne alınarak, aile reisliği kocanın sorumluluğuna verilmiş, aile içindeki ilişkilerde kocaya, kadına nazaran göreceli bir üstünlük tanınmıştır.¹⁴ Bu hak ve yükümlülükler arasında sağlanan denge içinde, kadın zengin olsa dahi, evlilik içindeki bütün ihtiyaç ve masrafları koca karşılamakta; miras haricinde koca karısından hiçbir malî hak talep edememektedir.¹⁵ Buna mukabil koca, malî sorumluluğu olan mehîr ve nafakayı temin ederse, ma’kûl, meşrû ve makbul ölçülerde kadının kocasına itaat etmesi, onun izni ve bilgisi dışında evi terk etmemesi, yabancı birini eve almaması ve kocasının yokluğunda evine ve eşyasına sahip çıkması gerekmektedir.¹⁶

⁷ Mehmet Âkif Aydın, “Mehîr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2003), 28/389.

⁸ Celal Erbay, “Nafaka”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/282.

⁹ Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 2/786, 1349.

¹⁰ Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 86.

¹¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, şrh. Ahmed Muhammed Şakir (Mısır: Dârü'l-Maârif, 1949), 2/177.

¹² Muhammed b. İsmâîl Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî* (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2009), “Nikâh”, 81; Müslim, “İmare”, 20; Ebû Dâvûd, “İmare”, 13; Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî* (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2008), “Cihâd”, 27.

¹³ el-Bakara 2/228; en-Nisâ 4/ 20-21; et-Talâk 65/7.

¹⁴ el-Bakara 2/228; en-Nisâ 4/34; Buhârî, “Nikâh”, 90, “Ahkâm”, 1; Müslim, “İmare”, 20.

¹⁵ el-Bakara 2/233; en-Nisa 4/34; et-Talâk 65/6; Buhârî, “Nafakât”, 1-4; Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 40; İbn Mâce, *Sünen-ü İbn Mâce* (Beyrut: Dârü'l- Ma'rife, 2012), “Nikâh”, 3.

¹⁶ en-Nisâ 4/34; Nesâî, *Sünen el-Nesâî*. ed. Ahmed Şemseddin (Lübnan: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2009), “Nikâh”, 14; İbn Mâce, “Nikâh”, 5; İbn Kudâme, *el-Muğni fî fıkhi'l-İmam Ahmed b. Hanbel eş-Şeybani* (Beyrut: Dârü'l-fikr, 1984), 8/189; Hatîb eş-Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'âni'elfâzi'l-Minhâc* (Beyrut: Dârü İhyâi't-türâsi'l-Arabî ts.), 4/510; İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râ'ik* (Beyrut: Dârü'l-ma'rife, ts), 4/195; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr ale'd-dürri'l-muhtâr* (Beyrut: Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî, ts), 2/646; Hacı Mehmet Günay, “Nüşûz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/303-304.

2. BAZI KLASİK VE MODERNİST DÖNEM ÂLİMLERİNİN 'KAVVÂMLIK' ÜZERİNE GÖRÜŞLERİ

Erkeğin kavvâmlığı üzerine, klasik dönemden modern döneme kadar çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Lâkin İslam hukukuna nazaran diğer ilim dallarında (tefsir, hadis, sosyoloji...) bu konuya daha çok eğilim gösterilmiştir. Bu sebeple birkaç görüşe yer vermekle yetinilecektir.

Müfessir, muhaddis ve fakîh olan Taberî (öl. 310/923) erkeğin kadınlar üzerine 'kavvâm' olmasını, erkeklerin mutlak anlamda bütün kadınlar üzerinde değil, sadece eşleri üzerinde üstünlüğü olarak yorumlamış ve böylece âyette kastedilenin aile kurumu olduğunu belirtmiştir.¹⁷

Mâtürîdiyye mezhebinin kurucusu, müfessir ve fakîh İmam el-Mâtürîdî¹⁸ (öl. 333/944) ise erkeğin kavvâmlığını, geçim sağlamanın yanı sıra, kadının işlerini yürütmesi, ailede huzur ve düzenin sağlanması olarak tanımlamaktadır. Erkeklerin ticaretle meşgul olması, farklı işlerde çalışması, uzak yerlere seyahat etmesi gibi özelliklerini evin geçiminin sağlanması noktasında gerekçe olarak saymakta; kadınların ise fitrat gereği zayıf ve aciz olduklarını belirtmektedir. Ancak erkek birinci derecede sorumlu olmasına rağmen, kadının da tüm bunları yapabileceği ehliyeti varsa yani kendi işlerini yönetmesi, ticaret yapması ve ihtiyaçlarını karşılamasının da caiz olduğunu söylemekte; bunu velisi gözetiminde evlenen kızların, velisiz de evlenebilme yeterliliğine sahip olmalarına benzetmektedir.¹⁹

Klasik dönem âlimleriyle, modernistlerin ayrıldıkları nokta burada ortaya çıkmaktadır. Klasik dönemde yaşayan âlimler veya o dönemin izlerini taşıyan çağdaş âlimler, erkeğin kadın için harcama yapacağı inancının sonsuza kadar devam edeceğine inanırken, modernistler bu durumu "*Zamanın değişmesiyle hükümler değişir.*"²⁰ ilkesi gereğince kabul etmemektedirler. Nitekim çağdaş Müslüman kadın çalışıp kazanmakta ve ailesinin geçimine katkıda bulunmakta veya miras yoluyla kocasından daha zengin olabilmektedir. Bu durumda erkeğin 'kavvâm' sıfatını gerektiren ikinci şart kendiliğinden düşmekte; hâkimiyeti ve yöneticiliği o ölçüde azalmaktadır.

Kelâm âlimi Topaloğlu (1932-2016) bu verilere dayanarak, erkeğin, kadının dinî, malî ve hukukî hürriyet ve yetkisine karışamayacağını belirtmekte ve erkeğin hâkimiyet alanını şöyle açıklamaktadır: "*Erkek ailenin reisi ve mes'ulüdür. Çocuklar ona bağlıdır. İkamet salâhiyeti onundur. Ev sahibi odur. Kadın, meşru emirlerinde erkeğe itaat eder.*"²¹ Bir görüşe göre de kocanın aile bireylerinin geçimini sağlaması aile reisi olabilmesi için önemli bir etken olduğu kadar, aynı zamanda aile reisi olmasının zorunlu bir sonucudur.²²

Kadın konusundaki farklı yaklaşımları ile dikkati çeken âlim ve düşünür Mûsâ Cârullah'a (1875-1949) göre ise âyetin mânası şöyledir:

"Ailede 'kavvâm', yani hizmet eden idareci babadır, itaat edilen yönetici ise anadır. Âyette geçen 'kavvâm' kelimesinde hâkimlik manası yoktur. Hizmet manası galiptir. Eşleri de oğulları da hatunlarına ve analarına hizmet ederler. Kur'ân-ı Kerîm ailenin nafakasını ve hayatın bütün yüklerini erkeklere yükleyerek onu ailenin kavvâmı, idarecisi yapmıştır. Burada hatunların kalplerini eşlerine bağlamak maslahatı mevcuttur. Erkeklerin her biri, akli ve kemâliyle, büyük gücü ve güzel ahlâkıyla yahut güzel yüzüyle hatunları kendilerine çekemezler. Hatunların nafakası ve hayatın bütün zaruretleri erkeklerin elinde olursa, eşlerine itimat eder ve ona bağlanırlar. Kadınlar için vazifelerine denk haklar

¹⁷ Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'ul Beyân fi Tefsir'il Kur'ân*, thk. Abdu'l-Muhsin et-Türkî (Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 2003), 6/687.

¹⁸ Şükrü Özen – Bekir Topaloğlu, "*Mâtürîdî*", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2003), 28/159.

¹⁹ Ebu Mansur el-Mâtürîdî, *Te'vilâtü Ehlî's-Sünne*, (Beirut: Müessesetü'r-Risâle Nâşirûn, 2004), 3/157; Hülya Terzioğlu, *Mâtürîdî'de Kadın Algısı* (İstanbul: Gökkuşbucağı, 2018), 102-102.

²⁰ Mecelle, md. 39.

²¹ Bekir Topaloğlu, *İslâm'da Kadın* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013), 72.

²² Nihat Dalgın, *Gündemdeki Tartışmalı Dini Konular* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013), 278.

vardır²³ âyet-i kerimesine göre kadınlar erkeklerle eşit haklara sahiptir. Ancak hatunların yararına bunun bir istisnası vardır: o da ailede erkeklerin kavvâm yani hizmet eden idareci olmalarıdır. Bu iki âyet-i kerimenin ifadelerine göre ailenin reisi erkektir. Ancak onların bu riyasetleri, şefkat ve merhamet esaslarına göre verilmiş bir reisliktir. Bu gibi reisliklerde hâkimlik unsuru gayet azdır. Hâdimlik yani hizmet unsuru galiptir. Ev reisi olmak büyük bir vazifedir, hukuku sadece vazifelerine ehliyeti oranındadır.”²⁴

Feminist ve aktivist Müslüman yazar Amina Vedud Muhsin’e göre ise bu âyet, kadınlar ve erkekler arasındaki ilişki bağlamında ele alınan en önemli âyettir. Muhsin’e göre bu bağlantı şu iki noktaya dayandırılmaktadır. Birincisi, üstünlüğün erkeklere verilmiş olması; ikincisi ise kadınların geçimini sağlamak için sahip oldukları mallardan harcamalarıdır. Sayılan şartlardan birinin gerçekleşmemesi halinde, erkek kadın üzerine kavvâm olma özelliğini kaybedecektir. Bununla birlikte bakış açısı sadece maddî ihtiyaçların karşılanması şeklinde olmamalıdır. Daha geniş düşünerek, psikolojik, ahlâkî ve aklî boyutlarıyla da ele alınmalıdır. Muhsin, kavvâm sıfatını aile içi ilişkilerle sınırlı tutmayı; bütün erkeklerin bütün kadınlar üzerinde kavvâm olduğunu savunan; kadını bağımlı ve zayıf olduğu gerekçesiyle erkekten aşağı gören anlayışı da eleştirmektedir.²⁵

Kadın filozof Azizah el-Hibri de bu konuda erkeklerin koruyup kollayıcı ve nafaka sağlayıcı olduğunu ifade eden tercümelemleri kabul etmemekte ve yalnızca çok ağır şartlarda kadının kendi başına karar verme yetisini kaybettiğini savunmaktadır. Bu âyetteki hükmün, erkeklerin güç ve mantık bakımından kadınlardan üstün yaratıldığı iddiasıyla, erkekler tarafından kadınlar üzerinde tahakküm kurmak için kullandığını ileri sürmektedir.²⁶

Son dönemde kocanın ailede kavvâm olmasını, kadını kısıtlayıcı, erkeğe itaat döngüsü içerisinde hareket eden bir varlık olarak gören, karı koca arasında ast-üst ilişkisi kurduğu varsayılan düşünce biçiminin, bu konuda naslarla sağlanmak istenen evlilik konforu ile çeliştiği görülmektedir.

3. EVLİLİKTE, KOCANIN ‘KAVVÂMLIK’ SIFATININ TÜRK AİLE HUKUKU’NA YANSIMASI

Türk aile hukuku insan kaynaklı bir hukuk düzeni iken, İslâm aile hukuku, hüküm koyma yetkisinin tek ve asıl sahibi Şâri²⁷ tarafından Kur’ân-ı Kerîm ile esas korunmuş, sünnet, icmâ, kıyas ve diğer şer’î kaynaklarla desteklenerek oluşmuş bir düzendir. Türk aile hukukunun ise, İsviçre kaynaklı olduğu için dinî etki ve denetimden bağımsız olan kurumlar tarafından ortaya konulduğu görülmektedir. Batıda bireysel ve kamusal menfaat ile ilgili konular, Allah’ın değiştirilmesi imkânsız iradesi yerine rasyonel kararlar üzerine kurulmaktadır. 17 Şubat 1926 tarihli 743 sayılı Eski Türk Medenî Kanunu erkekleri pek çok hususta kadınlara göre daha üstün tutan hükümler içermekteyken, 22 Kasım 2001’de kabul edilip 1 Ocak 2002’de yürürlüğe giren 4721 sayılı Yeni Medenî Kanun ile kavvâmlık kavramının tezâhürü niteliğindeki aile reisliği ve buna bağlı hususlar kaldırılmış, kadın-erkek eşitliği hususunda önemli gelişmeler olmuştur. Çalışmada, Medenî Kanun’da yapılan değişikliklerle, erkeğin aile reisliğinin kaldırılmasının hukukî sonuçları ve aile hayatı üzerindeki etkisi ele alınmaya çalışılacaktır.

3.1. Aile Reisliğinin Kaldırılması

Eski TMK. md. 152’de geçen “*Koca, birliğin reisidir*” hükmü, kadın-erkek arasında üstünlük ve yöneticiliği akla getirdiği için, yeni TMK. md. 368’e göre ‘ev başkanı’ ifadesi tercih

²³ el-Bakara 2/228.

²⁴ Mûsâ Cârullah, *Hârun* (Ankara: Kitâbiyât, 1999), 110.

²⁵ Amine Vedûd Muhsin, *Kur’an ve Kadın* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2000), 113.

²⁶ Azizah el-Hibri, “İslâmî Kadın Tarihyazımı Üzerine Bir Çalışma: veya Biz Bu Yanlış Duruma Nasıl Düştüğümüz?”, *İslâm ve Kadın: Kadın Çalışmaları Uluslararası Forum Dergisi* 5 (1982), 217-218.

²⁷ “Şeriat (din), şer’î hüküm koyucu demektir. İslâmî bir terim olarak yalnızca Allah’ı (c.c.) ifade eder. Resûlullah (s.a.) ve müctehidler ancak mecazî anlamda hüküm koyucudurlar.” bk. Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010), 519.

edilmiştir. Buna göre, “Ev başkanı, birlikte yaşayanların evdeki eşyasını özenle korumak ve güvenlik altında bulundurmakla yükümlüdür.” Aile reisliğinin kaldırılmasıyla Medenî kanunun aşağıda belirtilen maddelerinde değişiklikler yapılmış, kadın erkeğe eşitlenmeye çalışılırken hak-yükümlülük terazisinde dengesizlikler olduğu ve Türk aile yapısının çöküşünün hazırlandığı gözlemlenmiştir.

3.2. Evlilik Yaşı

Eski TMK. md. 88’e göre “Erkek on yedi, kadın on beş yaşını ikmal etmedikçe evlenemez” hükmü konurken; yeni TMK. md. 124’ e göre “Erkek-kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez” ifadeleri ile kadın-erkek eşitliği sağlanmak istenmiştir. Değişikliğin gerekçesi ise küçük yaştaki kimselerin, özellikle de kız çocuklarının evlendirilmesinin biyolojik ve psikolojik açıdan olumsuz etkilerinin olması değişikliğin gerekçesi olarak gösterilmiştir.²⁸

3.3. İkametgâh

Bir kimsenin ikametgâhı yani yerleşim yeri “Sürekli kalma niyetiyle oturduğu yerdir. Bir kimsenin birden fazla yerleşim yeri olamaz.”²⁹ Eski TMK. md. 21’de evli kadının ikametgâhı kocaya bağlı kılınmaktaydı. Kocanın ikametgâhı belli değilse ve kocadan ayrı yaşamasına izin verilmesi haricinde, ayrı ikametgâh hakkı tanınmamaktaydı.

Yeni kanunda eşlerin yerleşim yerinin belirlenmesinde³⁰ kadın-erkek eşitliğini sağlamak amacıyla “Kocanın ikametgâhı, kadının ikâmetgâhıdır” hükmüne yer verilmemiş, kadına kocasından ayrı ikâmetgâh sağlama imkânı³¹ tanınmıştır. Ancak bu uygulama, yeni TMK. md. 185/3’e göre eşlerin “Birlikte yaşama ve birbirine sadık kalma” yükümlülüğünü ortadan kaldırmamaktadır.³²

Evlenme için başvuru yapılacak yer konusunda eski TMK. md. 98’de “Evlenme beyanı için evlenecek erkeğin ikâmetgâhı belediyesine; evlenecek erkeğin Türkiye’de ikametgâhı yoksa, babasının kayıtlı olduğu yerin belediyesine müracaatı” gerekmekteydi. Kadın-erkek eşitliği söz konusu olduğu için yeni TMK. md. 134’te “Birbiriyle evlenecek erkek ve kadın içlerinden birinin oturduğu yer evlendirme memurluğuna birlikte başvururlar” şeklinde düzenlenmiştir.

3.4. Aile Konutu

Aile konutu kavramı, Türk aile hukukuna yeni Medeni Kanun ile giren bir kavramdır.³³ Aile konutu, eşlerin ortak kararları neticesinde, sürekli barınma ihtiyaçlarını karşılamak üzere kullanılan, ailenin yaşam faaliyetlerini gerçekleştirdiği alanlardır. İkametgâhtan farklı olarak eşlerin birden fazla konutu olabilir. Yeni TMK. md. 194’te aile konutu tanımlanmamakla birlikte, hükmün gerekçesinde “Eşlerin bütün yaşam faaliyetlerini gerçekleştirdiği yaşantısına buna göre yön verdiği, acı ve tatlı günleri içinde yaşadığı, anılarla dolu bir mekân” olarak belirtilmiştir.³⁴

Eski TMK. md. 152/2’ de yer verilen “Evin intihabı kocaya aittir” hükmünde değişiklik yapılmış ve yeni TMK. md. 186 ile “Eşler oturacakları konutu birlikte seçerler. Birliği eşler beraberce yönetirler. Eşler birliğin giderlerine güçleri oranında emek ve malvarlıkları ile katılırlar” şeklinde düzenlenmiştir. Kanun koyucu, yeni TMK. md. 194’te³⁵ aile konutu ile ilgili işlemlerin

²⁸ Talih Uyar, *Gereğçeli-İçtihatlı Türk Medeni Kanunu* (Erişim 15 Eylül 2022)

²⁹ TMK. md. 19.

³⁰ TMK. md. 19-22.

³¹ TMK. md. 21.

³² Tahir Büyüktanır, “Türk Medeni Kanunu Değişiklikler ve Yeni Düzenlemelere İlişkin Açıklamalar”, *Ankara Barosu Dergisi* 2 (2002), 65; Evli kadının yerleşim yeri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ayşe Havutçu, “Evli Kadının Yerleşim Yeri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7/1 (2005), 29-50.

³³ Havutçu, “Evli Kadının Yerleşim Yeri”, 41.

³⁴ Uyar, *Türk Medeni Kanunu*.

³⁵ “Eşlerden biri, diğer eşin açık rızası bulunmadıkça, aile konutu ile ilgili kira sözleşmesini feshedemez, aile konutunu devredemez veya aile konutu üzerindeki hakları sınırlayamaz. Rızayı sağlayamayan veya haklı bir sebep olmadan kendisine rıza verilmeyen eş, hâkimin müdahalesini isteyebilir. Aile konutu olarak özgülenen taşınmaz malın maliki olmayan eş, tapu kütüğüne konutla ilgili gerekli şerhin verilmesini isteyebilir. Aile konutu eşlerden biri tarafından kira

geçerliliği için diğer eşin rızasının olmasını şart koşturmuştur. Yapılan yeni düzenlemeye göre eşler hangi mal rejimine tabi olurlarsa olsun “Eşlerden biri, diğer eşin açık rızası bulunmadıkça, aile konutu ile ilgili kira sözleşmesini feshedemez, aile konutunu devredemez veya aile konutu üzerindeki hakları sınırlayamaz.”³⁶

3.5. Evlilik Birliğinin Yönetilmesi ve Giderlere Katılma

Eşlerin evlilikleri devam ettiği sürece idaresi ve iâşesi hususunda eski TMK. md. 152’de zikredilen “Koca, birliğin reisidir. Evin intihabı, karı ve çocukların münasip veçhile iâşesi, ona aittir” ifadesi kaldırılmış ve yeni TMK. md. 186 da: “Eşler oturacakları konutu birlikte seçerler. Birliği eşler beraberce yönetirler. Eşler birliğin giderlerine güçleri oranında emek ve malvarlıkları ile katılırlar” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu madde ile kocanın ailenin geçimini sağlama yükümlülüğü hafifletilmiş ve aile birliğinin giderlerine katılma hususunda kadına da yükümlülük getirilmiştir. Ancak bu yükümlülük, eşlerin güçleri oranında olup, sadece para ile değil, emek ile katılma şeklinde de olabilecektir.³⁷

3.6. Evlilik Birliğinin Temsili

Kocanın evin reisi olduğunun kabulü ile eski TMK. md. 154’e göre evlilik birliğini kocanın temsil ettiği kabul edilmekteydi. Yeni TMK. md.188’de ise, karı-koca arasında fark gözetilmeksizin “Eşlerden her biri, ortak yaşamın devamı süresince ailenin sürekli ihtiyaçları için evlilik birliğini temsil eder” denmekte ve devamında istisnaî haller sayılmaktadır.

Tüzel kişiliği olmayan evlilik birliğindeki temsil, gerçek manada bir temsil olmayıp, ortak hayat devam ettiği sürece, bir eşin ailenin daimî ihtiyaçlarını karşılamak için yaptığı borçlanma işlemlerinden diğer eşin de üçüncü kişilere karşı müteselsilen sorumlu olmasını³⁸ ifade etmektedir.³⁹ Bu durumda ev için yapılan harcama, alışveriş, sözleşme ve borçlanmalarda alacaklının alacağını ister kadından, ister kocadan veya dilerse eşlerden önce birine başvurup alamazsa ötekisinden isteyebilmesi ve ödemezlerse eşleri icraya verebilmesi mümkün olmaktadır.

3.7. Eşlerin Meslek ve İş Seçimi – İzin

Eski Medeni Kanun md.152’ye göre evin geçimini sağlamanın kocaya ait bir sorumluluk olduğu için, kadının çalışıp çalışmamasında da kocanın karar verme yetkisi olduğu düşüncesi etkili olmuş ve md. 159/1 hükmü konmuş⁴⁰ ancak 1997 tarihinde yürürlükten kaldırılmıştır. Yeni TMK. md. 192’ye göre ise, “Eşlerden her biri, meslek veya iş seçiminde diğerinin iznini almak zorunda değildir. Ancak, meslek ve iş seçiminde ve bunların yürütülmesinde evlilik birliğinin huzur ve yararı göz önünde tutulur”.⁴¹

---

ile sağlanmışsa, sözleşmenin tarafı olmayan eş, kiralayana yapacağı bildirimle sözleşmenin tarafı hâline gelir ve bildirimde bulunan eş diğeri ile müteselsilen sorumlu olur.”

³⁶ Gökçen Türker, *Türk Medeni Kanunu’nda Aile Konutu* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005), 2.

³⁷ Sera Reyhani Yüksel, “Türk Medenî Kanunu Bakımından Kadın-Erkek Eşitliği”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 18/2 (2014), 190.

³⁸ TMK. md. 189/1.

³⁹ Hüseyin Hatemî - Burcu Kalkan Oğuztürk, *Aile Hukuku*, (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2014), 86.

⁴⁰ “Karı koca mallarını idare için hangi usulü kabul etmiş olursa olsun karı, kocanın sarahaten veya zımnen müsaadesi ile bir iş veya sanat ile iştigal edebilir.”; Yeni TMK. md. 192 ile eski TMK. md. 159’daki karı ifadesi terkedilerek, eşler terimine yer verilmiş ve kadın aleyhine gibi görünen eşitsizlik kaldırılmıştır. Aslında karı ifadesi, hukukî manada bir aşağılama ve hor görme ifadesi değildir. Medeni Kanun’dan md. 153/2 hariç tamamen çıkarılmış olmasına rağmen, günlük yaşamda aile içinde eşleri tanımlamada halen kullanılmaktadır, bk. Hatemî - Kalkan Oğuztürk, *Aile Hukuku*, 87.

⁴¹ Ayhan Uçar, “4721 Sayılı Medeni Kanun ile Evliliğin Genel Hükümleri Alanında Yapılan Bir Kısım Değişiklikler Üzerine Düşünceler”, *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6/1-4 (2002) 318-319.

3.8. Evli Kadının Soyadı

Bu konu, kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasında bir istisna oluşu ile dikkat çekmektedir. Eski TMK. md. 153 ile yeni TMK. md. 187 aynı hükmü içermektedir: “Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirmeye memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruya kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir...” Buna göre kadının evlenmeden önceki soyadını, kocasının soyadıyla birlikte kullanma hakkını sağlayan düzenleme aynen korunmuştur.⁴² Sadece eski TMK. md. 153/2 de yer alan “Kadın, müşterek saadeti temin hususunda gücü yettiği kadar kocasının muavin ve müşaviridir. Eve, kadın bakar” hükmü kaldırılmıştır. Evlilik birliğinde kadının yükümlülüklerinde birisinin, kocasının soyadını almak; ikincisinin ise, kocasıyla birlikte evlilik birliğinin işlerini yürütmek olduğu görülmektedir.

Tüm kişilik hakları gibi isim hakkı da mutlak haklardan kabul edilmektedir. Bir başkasına devredilemediği gibi, miras yoluyla başkasına geçemez ve isim hakkından vazgeçilemez. Bu mutlak hak, kadın aleyhine nispi bir hakka dönüştürülmüş olmaktadır. Bunun yanı sıra soyadı bir kimlik sorunudur. Aile içinde kadının ve çocuğun yeri, kendini kime ve nereye ait hissettiği önem arz etmektedir. Buradaki temel sorun soyadının hangi aileye bağlılığı gösterdiği, yani anne babadan hangisinin ailesiyle bağ kurulduğudur. Erkeğin ailesine olan bağlılığını ve aidiyetini gösteren soyadı, ataerkil anlayışın doğal bir sonucudur ve Medeni Kanun’un bu konudaki tercihi açıktır. Kanımızca sosyal hayat içinde karışıklık ve düzensizliğe sebep olmaması için erkeğin soyadının aile soyadı olarak kullanılması daha uygundur. Ülkemizde bazı evli kadınlar dava yoluyla sadece kendi soyadlarını kullanma hakkı alsalar bile, kadının evlenmeden önceki soyadıyla birlikte kocasının soyadını kullanmasının daha yerinde olacağı düşünülmektedir.

3.9. Eşler Arasında Cebri İcra Yasağı

Evlilik birliği içerisinde karı kocanın birbiriyle alacaklı-borçlu ilişkisi içine girmesi muhtemel görülmeyen eski TMK. md. 165/1’e göre, eşlerden her biri evlilikleri devam ettiği müddetçe, kanunen belirlenen durumlar haricinde, diğer eş hakkında cebri icra talebinde bulunamamakta ve emredici bir hüküm olduğundan aksini kararlaştıramamaktaydılar. Evlilik birliğinin muhafazası için getirilen bu hüküm, kadın-erkek eşitliğine aykırı olmasından dolayı Yeni Türk Medenî Kanunu’nda yer almamaktadır. Yeni TMK. md. 193’e göre “Kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, eşlerden her biri diğeri ve üçüncü kişilerle her türlü hukukî işlemi yapabilir.” Md. 270’e göre, seçtikleri mal rejimi fark etmeksizin eşler, birbirlerinden kaynaklı muaccel alacaklarını cebri icra yoluyla takip edip alabilirler. Borçlar Kanunu md. 132/1 b.3’e göre, evlilik birliği devam ettiği sürece, muaccel olan borçlar hakkında zamanaşımı yoktur. İlgili maddede evlilik birliğinin tehlikeye girmemesi için, diğer eşe ödeme yaparken borçlu eş lehine olmak üzere, hâkim tarafından vade tanıma imkânı getirilmiştir.⁴³ Yeni düzenlemeler ile aile birliğinin bütünlüğünün dikkate alınmadığı, birbirine icra takibi yapması kolaylaştırılan hükümler ile karı-koca arasında hasmane ilişkiler kurulması makul hale getirilmeye çalışılmaktadır.

3.10. Evlilikte Mal Rejimi

Mal rejimi, evliliğin, boşanma, iptal, ölüm gibi nedenlerle sona ermesinden sonra mallardan faydalanılması, mallar üzerinde hukukî işlemde bulunulması, malların idaresi, karı-kocanın bu konudaki hak ve sorumlulukları gibi aralarındaki malî ilişkileri düzenleyen sisteme verilen addır.⁴⁴ Aile hukukunda yapılan önemli değişikliklerden birisi de eşler arasında uygulanan mal rejiminde yapılan değişikliklerdir. Eski Medenî Kanun md. 186’da eşler arasındaki, md. 170 ile kabul edilen yasal mal rejimi⁴⁵ olan mal ayrılığı rejimine göre:

⁴² Seda İrem Çakırca, *Kadın Erkek Eşitliği Açısından MK m. 187’nin Değerlendirilmesi*, Prof. Dr. Rona Serozan’a Armağan (İstanbul: XII Levha Yayıncılık, 2010), 1/741. Seda İrem Çakırca, “Evli Kadının Soyadına İlişkin Güncel Gelişmelerin Değerlendirilmesi”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 70/2 (2012), 145.

⁴³ Türker, “Türk Medeni Kanunu”, 11.

⁴⁴ Yüksel, “Türk Medeni Kanunu”, 192.

“Karı kocadan her birinin bütün mallarının mülkiyet ve idare ve intifa haklarını muhafaza etmesine, mal ayrılığı denir. Karı, mallarının idaresini kocasına bırakmış olduğu takdirde evliliğin devamı müddetince hesap sormaktan vazgeçtiği ve mallarının bütün gelirini ev masrafına karşı kocasına bıraktığı farz olunur. Karı, kocasına bıraktığı idare hakkını her zaman geri alabilir ve geri almak hakkını iskat etmesi muteber değildir.”

191. madde ve devamı maddelerde ise karı kocanın dilerlerse evlilik sözleşmesi ile mal birliği rejimini tercih edebileceği ve şartların buna göre oluşacağı öngörülmektedir.

Yeni TMK. ile mal ayrılığı rejimi kaldırılmış; mal rejimi yasal ve seçimlik mal rejimi olarak ikiye ayrılmıştır. Seçimlik mal rejimi de mal ayrılığı, paylaşmalı mal ayrılığı ve mal ortaklığı olarak üçe ayrılmaktadır. 01.01.2002 tarihinden itibaren, şayet farklı bir mal rejimi seçilmediyse, yasal mal rejimi olarak kabul edilen edinilmiş mallara katılma rejimi uygulamaya konulmaktadır. Buna göre eşlerden her birinin edinilmiş ve kişisel mallar olmak üzere iki çeşit malları bulunmaktadır. Mal rejiminin devamı müddetince eşlerin karşılığını vererek sahip oldukları mallara edinilmiş mal denir.

Bir eşin edinilmiş malları şunlardır:

1. Çalışmasının karşılığında elde ettiği kazanımlar, çalışma gücünü kaybettiğinde kendisine ödenen tazminatlar,
2. Kamu kurumu niteliğinde olan sosyal güvenlik ve çalışan personele yardım etmek amacıyla güden sandıkların, yaptıkları ödemeler, emekli ikramiyesi, emekli aylığı...
3. Fakirlik, işsizlik parası gibi sosyal yardım ödemeleri; yardımlaşma sandığı, mesleki yardımlaşma vakfı ve aile vakfı gelirleri,
4. Tüm bu sayılanların değerlendirilmesi ile elde edilen her şey,
5. Kişisel mallarının gelirleri, (kira, faiz...) aksi kararlaştırılabilir.
6. Edinilmiş malların yerine geçen değerler.

Tasfiyeye girmeyen kişisel mallar şunlardır:

1. Eşlerden birinin sadece kişisel olarak kullandığı eşya (giysi, saat, çakmak, kadının çeyiz sandığı, spor aletleri...)
2. Mal rejimi başladığı zaman eşlerden birine ait olan veya eşlerden birinin miras yoluyla ya da karşılıksız kazanma yoluyla sonradan elde ettiği malvarlığı değerleri,
3. Kişisel malın temininde diğer eş karşılıksız olarak katkıda bulunmuşsa, mallar paylaşılırken bu bedeli eşinden talep edebilir.
4. Manevî tazminat alacakları,
5. Kişisel mallar yerine geçen değerler. Kişisel malın şekil değiştirmesi veya mülkiyetinin başkasına geçmesiyle edinilen kazanımlar kişisel mal olarak kabul edilir. Buna göre manevî tazminat ile sahip olunan bilgisayar, kişisel mal olarak kabul edilmektedir.
6. Eşler isterlerse sözleşme yaparak, mesleğin yapılması veya işletmenin işler durumda olması sebebiyle kazanmış oldukları edinilmiş malı kişisel mal olarak kabul edebilirler.

Yukarıda sayılan şartlara göre, eşlerin kişisel malları haricinde edindikleri malların, evliliğin sona ermesi durumunda eşit olarak paylaşılması gerekecektir. “Kanunların geriye yürümezliği ilkesi” gereği evlilik birliğinde geçerli olan yasal mal rejimi, kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren geçerli olacaktır. Eşlerin anlaşmaları halinde eskiye dönük olarak, evlenme tarihinden itibaren de uygulanabilecektir. Ancak bu düzenlemenin, Türk toplumunun örf ve adetleri bağdaşmadığını ve Türk aile yapısına uygun olmayan bir davranış olduğunu belirtmek isteriz.

3.11. Boşama Hakkı

İslâm aile hukukunda maddî yükümlülük tamamen erkeğe verildiği için, boşama hakkı ve yetkisi de erkekte toplanmış görünmektedir. Boşanma eşler arasında, hakem aracılığıyla⁴⁶ veya mahkeme⁴⁷ yoluyla gerçekleşmektedir. Bunun yanı sıra kadın nikâh esnasında kocasından tefviz-i talâk⁴⁸ adı verilen boşama yetkisini alabilir veya muhâlea⁴⁹ adı verilen boşanma çeşidiyle, belirli bir mal karşılığında anlaşarak kocasından boşanma talep edebilir. Anlaşmazlık durumunda ise, arabulucu olarak eşlerden her birinin yakınlarından hakem tayin edilmesi istenebilir.

Türk aile hukukunda ise kadın ve erkek eşit şartlarda boşanma hakkına sahiptir. Boşanma süreci taraflardan birinin veya her ikisinin mahkemeye başvurması ile başlamaktadır. Eski TMK. md. 129'dan, yeni TMK. md. 161'den başlayarak benzer ifadelerle boşanma sebepleri "*zina, cana kast ve pek fena muameleler, cürüm ve haysiyetsizlik, terk, akıl hastalığı, evlilik birliğinin temelden sarsılması veya müşterek hayatın yeniden kurulamaması*" olarak sayılmış ve karı kocadan her birinin boşanma davası açabileceği belirtilmiştir. İslâm Hukukundaki gibi, erkeğin tek başına boşaması, hakemlik kurumu ve sadece kadına verilmiş özel boşama yetkileri yoktur. Muhâleanın, anlaşmalı boşanma ile benzerlik gösterdiği düşünülmektedir. Fakat kanuna göre anlaşmalı boşanmanın gerçekleşebilmesi için en az bir yıl evli kalma şartı bulunmaktadır.⁵⁰

4. BOŞANMA SONUCUNDA KOCANIN 'KAVVÂMLIK' SIFATININ TÜRK AİLE HUKUKUNA YANSIMASI

4.1. Nafaka

Aile hukuku alanında yapılan değişikliklerden birisi de boşanma sonucunda hâkim tarafından hükmedilen, taraflardan birinin ödemekle yükümlü olduğu yoksulluk nafakası ile ilgilidir. Eski Medenî Kanun'da yoksulluk nafakasını genellikle erkek ödemekteydi. Zira eski TMK. md. 144'te "*Erkeğin kadından yoksulluk nafakası isteyebilmesi için kadının hali refahta bulunması gerekir*" şeklinde düzenlenmişti. Yeni TMK. md. 175 ile kadın-erkek eşitliği ilkesine uygun bir şekilde düzenleme yapılarak bu şart kaldırılmıştır. Buna göre "*Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer taraftan malî gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir. Nafaka yükümlüsünün kusuru aranmaz.*"⁵¹

4.2. Tazminat Davası

Eski TMK. md. 143'e göre kabahatsiz olan taraf, maddî tazminat davası açma hakkına sahipti. Yeni TMK. md. 174/1'e göre ise, kusursuz veya daha az kusurlu taraf maddî tazminat davası açabilmektedir. Md. 174/2 ile manevî tazminat davası açabilmek için 'kabahatsiz olma' koşulu kaldırılmakta, "*Boşanmaya sebep olan olaylar yüzünden kişilik hakkı saldırıya uğrayan taraf, kusurlu olan diğer taraftan manevî tazminat olarak uygun miktarda bir para ödenmesini isteyebilir*" ifadesi ile kişilik hakkı esas alınarak kadın-erkek eşitliği sağlanmaktadır.

4.3. Boşanma ve Ayrılık Davalarında Yetkili Mahkeme

Eski TMK. md. 136 ile karı kocadan hangisi davacı ise, onun ikametgâhındaki mahkeme yetkili olmaktadır. Yeni düzenleme ile boşanma ve ayrılık davalarında görevli mahkeme aile mahkemeleri, yetkili mahkeme ise "*Boşanma ve ayrılık davalarında yetkili mahkeme, eşlerden birinin yerleşim yeri veya eşlerin davadan önce, son altı aydan beri oturdukları yer mahkemesidir*"⁵² şeklinde düzenlenmiştir.

⁴⁶ en-Nisâ 4/35.

⁴⁷ Ayrıntılı bilgi için bk. H. İbrahim Acar, "Tefrik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/277-279.

⁴⁸ el-Ahzâb 33/28-29; Buhârî, "Talâk", 5.

⁴⁹ el-Bakara 2/229.

⁵⁰ TMK. md. 166/3.

⁵¹ Büyüktanır, "Türk Medeni Kanunu", 86.

⁵² TMK. md. 168.

4.4. Velâyetin Kullanılması

Eski TMK.'nın 263'üncü maddesinde, evlilik devam ettiği sürece çocukların velâyetini eşlerin beraber kullanacağı, anlaşmazlık olması halinde babanın oyunun geçerli olacağına dair hüküm bulunmaktaydı. Yeni Türk Medenî Kanunu'nun 335-337. maddeleriyle değişiklik yapılarak aşağıdaki şekilde düzenlemeye gidilmiştir:

“Ergin olmayan çocuk, ana ve babasının velâyeti altındadır.”, “Evlilik devam ettiği sürece ana ve baba velâyeti birlikte kullanırlar. Ortak hayata son verilmiş veya ayrılık hâli gerçekleşmişse hâkim, velâyeti eşlerden birine verebilir. Velâyet, ana ve babadan birinin ölümü hâlinde sağ kalana, boşanmada ise çocuk kendisine bırakılan tarafa aittir.”, “Ana ve baba evli değilse velâyet anaya aittir.”

Çocuğun adını anne ve babanın birlikte koyacağı 339. madde ile hükme bağlanmıştır.

4.5. Boşanan Kadının Soyadı

Eski ve Yeni TMK.'ya göre, ifadeler de farklılıklar olsa da boşanan kadının kişisel durumunun değişmediği görülmektedir. Eski TMK. md. 141'e göre de: (Değişik madde: 14/11/1990- 3678/4 md.)

“Boşanan kadın evlenme ile kazandığı kişisel durumu korur, ancak; bekarlık soyadını yeniden alır. Şayet boşandığı kocasının soyadını kullanmakta menfaati bulunduğu ve bunun kocaya bir zarar vermeyeceği sabit olursa, talebi üzerine hâkim, kocasının soyadını taşımasına izin verir. Koca, şartların değişmesi halinde bu iznin kaldırılmasını isteyebilir.”

Yeni TMK. md. 173'e göre:

“Boşanma hâlinde kadın, evlenme ile kazandığı kişisel durumunu korur; ancak, evlenmeden önceki soyadını yeniden alır. Eğer kadın evlenmeden önce dul idiyse hâkimden bekârlık soyadını taşımasına izin verilmesini isteyebilir. Kadının, boşandığı kocasının soyadını kullanmakta menfaati bulunduğu ve bunun kocaya bir zarar vermeyeceği ispatlanırsa, istemi üzerine hâkim, kocasının soyadını taşımasına izin verir. Koca, koşulların değişmesi hâlinde bu iznin kaldırılmasını isteyebilir.”

4.6. Kadın İçin Bekleme Süresi

İslam hukuku ve Türk hukukunda, boşanma sonuçlarından olan bekleme süresi yani iddet, yalnızca kadın için söz konusudur. İslam Hukukunda iddet, naslarda teferruatlı bir şekilde ele alınmış, evliliğin sona erme biçimi veya kadının hayız olma-olmama durumu, farklı süreler belirlenmesinde etken olmuştur. Türk hukukunda ise bekleme süresi üç yüz gün ile sabitlenmiştir.

Eski TMK. md. 95'e göre,

“Kocasının vefatı veya boşanma sebebiyle dul kalan yahut evliliğinin butlanına hükmedilen kadın; vefattan, boşanmadan veya butlan hükmünden itibaren üç yüz gün geçmedikçe tekrar evlenemez. Doğurmakla müddet biter. Kadının gebe kalması mümkün olmadığı veya boşanma ile ayrılmış olan karı ve koca tekrar birbirleriyle evlenmek istedikleri takdirde, hâkim bu müddeti kısaltabilir.”

Yeni TMK. md. 132'ye göre,

“Evlilik sona ermişse, kadın, evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yüz gün geçmedikçe evlenemez. Doğurmakla süre biter. Kadının önceki evliliğinden gebe olmadığını anlaşılması veya evliliği sona eren eşlerin yeniden birbiriyle evlenmek istemeleri hâllerinde mahkeme bu süreyi kaldırır”.

SONUÇ

4721 sayılı Yeni Türk Medenî Kanunu ile kadın ve erkek arasında hak ve yükümlülükleri kapsayan tam bir eşitlik sağlanması amacıyla, kocanın aile reisliği kaldırılmıştır. 'Ev Düzeni ve

Gözetim' başlığı altında düzenlenen md. 368'e göre, aile başkanının sorumlu olduğu durumlarda eskisi gibi sadece koca değil, ev başkanı kim ise o sorumlu olacaktır:

"Birlikte yaşayan kimseler evin düzenine tâbidir. Bu düzenin kuruluşunda ev halkından her birinin yararı adil biçimde gözetilir. Ev halkının her biri, özellikle öğrenimi, eğitimi, dinî inançları, meslek ve sanatı için gerekli özgürlükten yararlanır. Ev başkanı, birlikte yaşayanların evdeki eşyasını özenle korumak ve güvenlik altında bulundurmakla yükümlüdür."

Aile başkanının kim olacağı TMK. md. 367 ile "Aile hâlinde yaşayan birden çok kimsenin oluşturduğu topluluğun kanuna, sözleşmeye veya örfü göre belirlenen bir ev başkanı varsa, evi yönetme yetkisi ona ait olur." şeklinde düzenlenmiş olup kanuna göre örfün öncelikli olacağı veya ailede sözü geçen kim ise onun aile başkanı olacağı düşünülmektedir. Kadın-erkek eşitliğini amaçlayan bu durum, kadın hak ve özgürlüğü açısından olumlu bir gelişme gibi kabul edilse de ataerkil özellikleri ağır basan Türk aile yapısına uygun olmaması sebebiyle bazı olumsuz durumların doğmasına sebep olmuştur. Buna göre aile başkanı kadın da olabileceği için, aile içinde kocanın yükümlü olduğu çalışmak, evin geçimini sağlamak, yapılan borçlardan birlikte sorumlu olmak, boşanmada mahkeme tarafından gerekli görülürse kocaya nafaka vermek vb. yükümlülükleri söz konusu olmuştur.

Diğer taraftan, aile reisliğinin kaldırılması ile başsız bir aile ortaya çıkmış ve anlaşmazlık olması durumunda son sözü söyleyecek kimse kalmamıştır. Bu durum, aile içinde çözümü mümkün olan anlaşmazlıkların bile hâkime götürülmesini gerektireceğinden, hâkim evlilik birliğinin reisi konumunda olacaktır. Hâkimin evlilik birliğine müdahalesi, aile mahremiyetinin zedelenmesine, sevgi ve anlayışın azalmasına, eşler arasındaki ilişkilerin daha da kötüye gitmesine yol açabilecektir.

Açıkladığımız nedenlerle, kadını koruyucu hükümlerin kaldırılarak sözde kadın-erkek eşitliği sağlanmasının, kadının durumunu iyileştirmek yerine, daha da kötüleştirmesinden dolayı bu düzenlemenin isabetli olmadığı; koca ve babanın hak-yükümlülüklerinin toplandığı temel nokta olan 'aile reisliği' ifadesi kaldırılmış olsa bile kocanın kavvâmlığının devam etmesi gerektiği kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Acar, H. İbrahim. "Tefrik". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/277-279. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh eş-Şeybânî el-Mervezî. *Müsned*. şrh. Ahmed Muhammed Şakir. 20 Cilt. Mısır: Dârü'l-Maârif, 1949.
- Aydın, Mehmet Âkif. "Mehir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/389-391. İstanbul: TDV Yayınları, 2003.
- Başöz, Lütfü - Ramazan Çakmakçı. *Atıflı Karşılaştırma Tablolu Yeni ve Eski Kanun Metinleri ile Birlikte Yeni Türk Medeni Kanunu*. İstanbul: Legal Yayınları, 2002.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî. *Sahîhu'l-Buhârî*. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2009.
- Büyüktanır, Tahir. "Türk Medeni Kanunu Değişiklikler ve Yeni Düzenlemelere İlişkin Açıklamalar". *Ankara Barosu Dergisi* 2 (2002), 55-110.
- Cârullah, Mûsâ. *Hâzun*. Ankara: Kitâbiyât, 1999.
- Çakırca, Seda İrem. *Kadın Erkek Eşitliği Açısından MK m. 187'nin Değerlendirilmesi*. Prof. Dr. Rona Serozan'a Armağan. 2 Cilt. İstanbul: XII Levha Yayıncılık, 2010.
- Çakırca, Seda İrem. "Evli Kadının Soyadına İlişkin Güncel Gelişmelerin Değerlendirilmesi". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 70/2 (2012), 145-164.
- Dalgın, Nihat. *Gündemdeki Tartışmalı Dini Konular*. 7.Baskı. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013.

- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî. *Sünenü Ebî Dâvûd*. Beyrut. Müessesetü'r-Risâle Nâşirûn, 2013.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî. *Avnü'l-Ma'bûd şerhu Süneni Ebî Dâvûd*, şerh. Azîmâbâdî. 7 Cilt. Suriye: Dârü'l-Menhel Nâşirûn, 2009.
- Ebu Mansur el-Mâtürîdî. *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne*. thk. Fatıma Yusuf el-Haymi. 5 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle Nâşirûn, 2004.
- Erbay, Celal. "Nafaka". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/282-285. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 3. Basım, 2010.
- Feyzioğlu, Feyzi Necmeddin. *Aile Hukuku*. 3. Baskı. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1986.
- Günay, Hacı Mehmet. "Nüşuz". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/303-304. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Hatemî, Hüseyin - Kalkan Oğuztürk, Burcu. *Aile Hukuku*. 4. Baskı. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2014.
- Havutçu, Ayşe. "Evli Kadının Yerleşim Yeri". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7/1 (2005), 29-50.
- Hibri, Azizah. "İslâmi Kadın Tarih Yazımı Üzerine Bir Çalışma veya Biz Bu Yanlış Duruma Nasıl Düştük?". *İslâm ve Kadın: Kadın Çalışmaları Uluslararası Forum Dergisi* 5 (1982), 193-206.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımaşkî. *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr*. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, ts.
- İbn Kudâme, Muvaffakuddîn Ebî Muhammed Abdullah bin Ahmed. *Muğni fi fıkhi'l-İmam Ahmed b. Hanbel eş-Şeybani*. 12 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fıkr, 1984.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *Sünen-ü İbn Mâce*. 5 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 2012.
- İbn Manzur. *Lisânü'l-Arab*. 12 Cilt. Beyrut: Dâru Sadır, ts.
- İbn Nuceym, Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısrî. *el-Bahrü'r-râ'ik*. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-ma'rife, 2. Basım, ts.
- Kur'an Yolu*. Erişim 10 Haziran 2022. <https://kuran.diyaret.gov.tr>
- Mutçalı, Serdar. *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Dağarcık Yayınları, 2012.
- Muhsin, Amine Vedûd. *Kur'an ve Kadın*. 2. Baskı. İstanbul: İz Yayıncılık, 2000.
- Müslim b. el-Haccâc, Ebü'l-Hüseyn b. Müslim el-Kuşeyrî. *Sahîhu Müslim*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2011.
- Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî. *Sünen el-Nesâî*. ed. Ahmed Şemseddin. Lübnan: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009.
- Özen, Şükrü - Topaloğlu, Bekir. "Mâtürîdî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 28/159-165. İstanbul: TDV Yayınları, 2003.
- Öztürk, Yaşar Nuri. *Kur'andaki İslam*. 38. Baskı. İstanbul: Yeni Boyut Yayınları, 2000.
- Şirbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb. *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî, ts.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî. *Câmi'ul Beyân fi Tefsir'il Kur'an*. thk. Abdu'l-Muhsin et-Türkî. 6 Cilt. Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 2003.
- Terzioğlu, Hülya. *Mâtürîdî'de Kadın Algısı*. İstanbul: Gökkubbe, 2018.

- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd). *Sünenü't-Tirmizî*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2008.
- TMK. Türk Medeni Kanunu (Kanun No. 743). *Resmî Gazete* (04 Nisan 1926/339). Erişim 15 Eylül 2022. <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/kanunlar/turk-kanunu-medenisi-743>
- TMK. Türk Medeni Kanunu (Kanun No. 4721) *Resmî Gazete* (08 Aralık 2001/24607). Erişim 15 Eylül 2022. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf>
- Topaloğlu, Bekir. *İslamda Kadın*. 21. Baskı. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013.
- Türker, Gökçen. "Türk Medeni Kanunu'nda Aile Konutu". Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Uçar, Ayhan. "4721 Sayılı Medeni Kanun ile Evliliğin Genel Hükümleri Alanında Yapılan Bir Kısım Değişiklikler Üzerine Düşünceler". *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi* 6/1-4 (2002), 317-332.
- Uyar, Talih. *Gereğçeli-İçtihatlı Türk Medeni Kanunu*. <https://app.e-uyar.com>.
- Yavuz, Yunus Vehbi. *Kur'an'da Kadın Hak ve Özgürlüğü*. 2. Baskı. Mudanya: Feyiz Yayınları, 2011.
- Yazır, Elmalılı M. Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. 10 Cilt. İstanbul: Eser Neşriyat, ts.
- Yüksel, Sera Reyhani. "Türk Medenî Kanunu Bakımından Kadın-Erkek Eşitliği". *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 18/2 (2014), 175-200.
- Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşâf'an hakâ'iki gavâmizi't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvîl fi vücûhi't-te'vîl*. ed. Murat Sülün, çev. Abdulaziz Hatip vd. 5 Cilt. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2017.
- Zeydân, Abdülkerîm. *el-Mufassal -Mezheplere Göre Bütün Yönleriyle Kadın ve Aile Fıkhı Ansiklopedisi-*. 15 Cilt. İstanbul: Asalet Yayınları, 2019.

STRUCTURED ABSTRACT

Whether there is equality between men and women is an issue that has been discussed from the past to the present, but has not been fully resolved. The subject has been a matter of research within the framework of morality and philosophy, as well as in the psychological, sociological, economic, and historical context. While the issue of equality between women and men has been the subject of various legal studies, it has also been discussed within the Islamic Family Law and Turkish Family Law systems, which have different approaches. Since equality between men and women is considered absolute equality in Turkish Family Law, it requires not making any distinction between men and women. In Islamic Family Law, on the other hand, the issue is handled within the framework of justice rather than equality; While men and women are seen as equal in basic rights, regardless of gender, differences in creation and abilities are not ignored. For this reason, it is not equality in rights and obligations; justice comes to the fore. In this study, as a reflection of the equality of men and women, the approach and differences regarding the 'qawwam' in Islamic Family Law and the 'family presidency', which has replaced the lost 'head of family' in Turkish Family Law, will be tried to be revealed.

In Islamic Law, according to the 34th verse of Nisa Surah, the authority and responsibility of qawwam is given to the husband. Although the concept of qawwam means seeing and managing someone's business, it is only in question in family law in husband-wife relations. Giving the head of the family to the husband is to prevent the problems that may arise in the family, which is the smallest unit of the society, and to ensure peace. For this reason, it is not ontological superiority here; functional authority difference.

Since men meet the material needs of the house and are stronger in terms of physical strength, they are assigned as qawwam in the family. This situation does not make the man overbearing power over the woman, nor does it make the woman a slave. On the contrary, in order to ensure peace and order in the family, by taking into account the creation characteristics

of men and women on the one hand, and heavy responsibilities in the family and social life of the man on the other, the head of the family was given to the husband, and only a relative superiority was given to the husband in family relations. While defining the adjective 'qawwam' in Islamic Law, it has been tried to base the superiority of men over women on the point of justice and fairness; The discussion was conducted over an abstract concept. Therefore, different approaches have emerged from the classical period to the present day at the point of understanding an ambiguous concept.

While the principle of equality had a general meaning in the 1924 and 1961 Constitutions, detailed regulations were included in the 1982 Constitution with additional paragraphs, and equality between men and women was taken as a basis. According to Article 10, titled "Equality Before the Law": "...Women and men have equal rights. The state is responsible for ensuring that this equality is realized. Measures to be taken for this purpose cannot be interpreted as contrary to the principle of equality." In the last paragraph of Article 90 of the Constitution, it is regulated that in case of conflict between the laws on fundamental rights and freedoms and international agreements, international agreements will be taken as a basis. Accordingly, the relevant articles in international conventions and declarations such as the 1948 United Nations Universal Declaration of Human Rights, the 1950 European Convention on Human Rights, the 1985 Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, which is the most comprehensive convention on gender equality for men and women, to ensure the equality between them.

In the old Turkish Civil Code numbered 743, 152/1, "The husband is the head of the union." According to the provision, the husband was chosen as the leader in the family for the healthy establishment and continuation of the marriage union. In addition to the rights and responsibilities of the husband, the situations in which he could make decisions alone were exceptionally regulated in the headship of the family, which had a social rather than legal aspect. The principle of equality between men and women, which was tried to be achieved by the abolition of the headship in the new law, left the family without a head. A man or a woman can have a say in the chairmanship of the house elected according to the law, contract or custom. Considering the social structure of Turkish law, it is considered reasonable to determine the head of the family customarily. The existence of texts regulating the necessity of a leader even if it is a small community in Islamic law is proof that the family cannot be headless. Although the regulations on gender equality are seen as positive developments in terms of women's rights, in fact, some of the provisions protecting women were removed from the law with the removal of the head of the family from the man. Equal responsibilities of women such as working like men, providing for the house, and paying the debts have arisen.

In the study, while the subject is handled in terms of Turkish Family Law, the Turkish Civil Code No. 4721, which entered into force on January 1, 2002, will be taken as a basis. In accordance with the principle of equality between men and women accepted by the new law, by comparing it with the old TFL, the evolution of man's title of 'qawwam' in Turkish Family Law over time will be tried to be taken into account.

The concept of 'qawwam', which forms the basis of the research, is related to the age of marriage, head of household, place of residence, family residence, alimony, representation of the marriage union, custody, management of the marriage union and participation in expenses, choosing a profession and getting permission to start a business. Forced enforcement practice between spouses, divorce, the surname of a married and divorced woman, inheritance, property regime, etc. appears to play a decisive role.